

Vattenmyndigheten i Södra Östersjöns vattendistrikt
Länsstyrelsen i Kalmar län
391 86 Kalmar

Samrådsyttrande över förslag till förvaltningsplan, miljökvalitetsnormer, åtgärdsprogram och miljökonsekvensbeskrivning för förvaltningen av vatten i södra Östersjöns vattendistrikt

Gotlands vattenråd (enligt förteckning sidan 5) har valt att lämna ett gemensamt yttrande på rubricerad remiss och inleder med att rikta viss kritik mot att förslagen inte är så överblickbara som man har rätt att förvänta sig. Menar man allvar med att även allmänheten ska involveras i arbetet med vattenförvaltningen bör man vinnlägga sig om att producera mer lättlästa och konkreta förslag i framtiden. Det är också berättigat att ställa frågan varför Gotland, möjligen tillsammans med Öland, inte är ett eget vattendistrikt med de starkt avvikande fysiska och meteorologiska förhållanden som råder på en ö av kalksten jämfört med urberget på det svenska fastlandet.

Vi uppfattar att åtgärdsprogrammet i huvudsak innebär följande:

- ett uppdrag till olika myndigheter att ändra i regelsystemen. Men konsekvenserna av vad det kommer att innebära för verksamheterna inom de olika vattenområdena är omöjligt att förutse.
- en listning av vad några tänkbara åtgärder kan ge för effekter inom olika vattenområden. Men det finns en hel del brister i dessa förslag och åtgärderna är inte konkreta eller specifikt designade för att uppnå miljömålen på Gotland.
- att väsentliga frågeställningar för våra gotländska vattenområden är helt utelämnade, som till exempel hur man ska lösa problemen med att hålla kvar de mycket stora vattenvolymer som nu rinner rakt ut i havet under vinterhalvåret.
- att man föreslår statusklassificeringar på relativt osäkra faktaunderlag.

Sammantaget har man gått alldeles för fort fram i planarbetet. Man föreslår omfattande, ogenomtänkta och ofinansierade åtgärder som vilar på ett i många delar bräckligt faktaunderlag. Åtgärdsprogrammet hade vunnit på att myndigheten lagt mer tid på underlagsgranskning och även på att utelämna vissa förslag med hänvisning till behovet av fördjupade utredningar. Även om åtgärderna just nu främst omfattar olika myndigheters juridiska styrmedel borde man, enligt vattenrådets mening, ha börjat med att kvalitetssäkra karaktäriseringen som är själva grunden för att bedöma vilka behov av åtgärder som behövs. Vattenmyndigheten har själv uppmärksammat bristen på kunskapsunderlag och skriver *"För att vattenförvaltningsarbetet ska fungera på ett mer effektivt sätt och för att få ett bättre underlag till kartläggning och analys behövs myndighetsansvar så att kunskapsunderlag samordnas och på så sätt blir jämförbart och lättillgängligt. Inom flertalet områden behövs mer kunskapsunderlag för att kunna göra en bättre kartläggning och för att få mer kännedom om vilka betydande källor som påverkar vattenförekomsternas status."* Gotlands vattenråd vill understryka detta och även lägga till att när myndigheten presenterar fakta måste det vara riktiga fakta. Denna remiss innehåller

VATTENRÅDEN på Gotland

nämligen en rad felaktigheter, som borde ha uppmärksammats och rättats till innan remissen skickades ut. Vi nöjer oss här med ett exempel på allvarligt fel: I figur 10 i "Åtgärdsprogrammet" visas *försurningsproblem*. På kartan är hela kustzonen på Gotland rödmarkerad som problemområde, men i figurtexten står det att problemet gäller övergödning. Ska vi tolka detta som att Vattenmyndigheten anser att Gotlands kustvatten är försurade?

Övergripande bedömningar

Intresset för vattenfrågor är stort på Gotland. De vattenfrågor som deltagarna på olika vattenmöten på Gotland har ansett vara de viktigaste är *bristen på vatten i vattendragen under sommarhalvåret* samt *oron för att grundvattnet* ska minska eller att kvaliteten ska försämrats. Gotlands vattenråd anser därför att åtgärdsprogrammen här på ön borde ha fokus på dessa två problemområden.

Även om Östersjöns vatten är starkt påverkat av näringsämnen är *kvaliteten på det gotländska kustvattnet god* och den störs bara av de bälten av cyanobakterier som driver in mot kusterna under högsomrarna. Undantag finns speciellt i anslutning till utsläpp från reningsverk. Mätresultaten av närsalter i åarna visar att läckaget från Gotland minskat kraftigt under senare år, sannolikt som en följd av åtgärder som vidtagits i jordbruket. Här är man alltså redan på rätt väg. Jordbruksverket bedömer i sin framtidsplan att näringsläckaget kommer att minska ytterligare. Sammantaget innebär detta att man inte behöver hasta fram åtgärdsförslag på dessa områden, utan istället kan utarbeta genomtänkta förslag som är verkningsfulla och kostnadseffektiva.

Vi föreslår att de *kanaliserade delarna av öns vattendrag*, där det före grävningarna inte fanns några åar, klassas som "modifierade vatten" och att det då skulle finnas andra möjligheter till ekonomiska stöd. Här behövs det nämligen extraresurser för att kunna genomföra *åtgärder som möjliggör ett ständigt flöde av vatten* för fisk att vandra i, och för att inga åsträckor ska torrläggas under sommaren, samtidigt som det inte ska uppstå skador på kanaler eller försämringar för jordbruksdriften.

Ett allvarligt problem är att miljö kvalitetsnormer (MKN) och åtgärdsprogram (ÅP) har försetts med bindande rättsverkan. Vi menar att miljö kvalitetsnormerna ska ersättas med målsättningar och att viktiga beslut såsom fastställande av miljö kvalitetsnormer och åtgärdsprogram bör kunna överklagas och prövas av domstol.

Vi ifrågasätter även att Gotlands Kommun och även Länsstyrelsen har de resurser och kompetenser som erfordras för de åligganden som räknas upp i förslagen.

Särskilda kommentarer till åtgärdsprogrammen på Gotland

Vi är tveksamma till flera av de sakuppgifter som finns i remissen. Vi påpekade kartan med försurning i inledningen av detta svar. Ytterligare exempel är figur 4 i "Åtgärdsförslag för Gotlands huvudavrinningsområden" där det står att det totala läckaget från Snoderåns vattenområde av fosfor är 1345 kg per år. Detta följs upp på sidan 32 med att det behövs en minskning av fosforläckaget på 1055-1760 kg för att uppnå god status i samma vattenområde, alltså en minskning med mer än vad som beräknas läcka ut! Detta behöver en förklaring. Vi vill i sammanhanget erinra om att målet för miljöpolitiken inte kan vara att helt stoppa näringsflöden från land till hav, bara att begränsa dem till naturliga nivåer. Även Östersjön är beroende av ett visst tillskott av näringsämnen från land. Detta borde framgå av åtgärdsprogrammet.

Näringsämnesbelastningen har minskat med 14 % fosfor och 24 % kväve mellan åren 1995-2005. I Jordbruksverkets framtidsstudie förväntar man sig att miljöbelastningen från jordbruket

VATTENRÅDEN på Gotland

kommer att minska med 10-33% (kväveläckaget) och 6-31% (ammoniakavgången). Av åtgärdsprogrammet framgår det emellertid inte om dessa minskningar ingår i förslagen eller om dessa beräknas ligga därutöver. Här behövs förtydliganden.

Delar av Gotland ingår inte i underlaget till exempel saknas mätningar och åtgärdsförslag från östra Gotland.

Avloppsreningsverk - ingen skattad åtgärdspotential nämns för avloppsreningsverken, men här kan man enkelt reducera flera ton kväve bara genom att Länsstyrelsen begränsar kommunens möjlighet att brädda avloppen från reningsverken. Överlag måste de kommunala reningsverkens funktion vara föremål för granskning i åtgärdsprogrammet. Det är otillfredsställande att som nu är fallet skärpa åtgärdskraven mot enskilda fastighetsägare och samtidigt tillåta kommuner att brädda de kommunala avloppen.

Avloppsnätet är otätt vilket medför stora utsläpp av grundvatten, som trycks in i avloppsnätet, medan det omvända gäller vid lågt vattentryck då avloppsvatten trycks ut ur avloppsnätet.

Reningsverk bör räknas som avrinningsområden och ha ett förstärkt mätprogram både för kemiska och biologiska substanser.

Enskilda avlopp - De enskilda avloppen på Gotland kan vara ett bekymmer för grundvattenkvaliteten lokalt, men enligt vår bedömning medför dessa inte ett problem för Östersjön. Åtgärdsförslaget syftar till en reduktion av 12 ton fosfor genom åtgärder riktade mot enskilda avlopp. Det innebär att man påför de enskilda fastighetsägarna en kostnad på 84 miljoner kronor för att enbart reducera 4 % av fosforbetinget! Det är låg kostnadseffektivitet även om det inte drabbar stat eller kommun. Det finns även kritik på ön mot att infiltrationsanläggningar istället ökar belastningen på grundvattnet jämfört med alternativa tekniska lösningar och även jämfört med att små vattenmängder rinner ut i igenväxande smådiken, där näringsämnen omhändertas på samma sätt som i anlagda våtmarker/sedimentationsdammar. Åtgärdsprogrammets kunskapsunderlag för behandling av enskilda avlopp bör förstärkas med de nya rön som finns och en mer genomtänkt strategi.

Bevattningsdammar – Inom vattenråden har vi diskuterat bevattningsdammarnas betydelse förutom deras viktiga betydelse inom jordbruket. Det finns lite olika synpunkter på detta inom vattenråden. Vi menar dock samstämmigt att allt vatten från de avloppsreningsverk som nu har åar och vattendrag som recipienter, efter genomgången rening, ska användas för bevattning av åkermark och inget ska få bräddas till recipienten. Fällning med kemikalier skall inte göras av avloppsvatten som återförs.

Av åtgärdsprogrammet (tabell 3 Snoderån) framgår att en bevattningsdamm på 30 ha förväntas reducera fosforläckaget med 1,2 ton! Det förefaller orealistiskt att en bevattningsdamm som endast magasinerar 2,8 % av vattenområdets vatten ska kunna innehålla 89 % av den fosfor som finns i hela området vatten under ett år. En troligare uppskattning är att en sådan damm innehåller storleksordningen 40 kg fosfor. Det är stor skillnad!

Anläggning av våtmarker - Vi är positiva till att det anläggs våtmarker där dessa även kan bli en tillgång för markägare, men vi tror att de miljömässiga effekterna av våtmarker i första hand gynnar den biologiska mångfalden, vilket är bra, men inte får så stor betydelse för att begränsa näringsläckaget till Östersjön. Det beror på flödesförhållandena på Gotland. Finns det intresse från markägaren att gynna biologisk mångfald och eller att skapa förutsättningar för jakt och eller fiske är anläggande av våtmarker en bra åtgärd som bör stärkas upp av åtgärdsprogrammet.

VATTENRÅDEN på Gotland

Våtmarker bidrar till att stoppa upp utflödet och kan förbättra vattentillgången i närområdet.

Sedimentationsdammar - Vi är tveksamma till kostnadseffektivitet och samhällsnytta av att anlägga sedimentationsdammar/våtmarker på högproduktiv åkermark i syfte att lägga fast näringsämnen. Det gäller för flertalet platser på Gotland. Även om kväveretention anses behövas på åkermark finns det, enligt vår mening, skäl att undersöka om våtmarker/sedimentationsdammar istället kan anläggas på angränsande lågproduktiv skogsmark, men även i dessa fall blir sannolikt effekten mycket låg beroende på hur vattenflödena ser ut på Gotland. En översiktlig beräkning ger vid handen att en anlagd våtmark på Gotland med en areal på ca 430 ha (en mycket stor areal!) som grävs ut till ett djup av 3 meter möjligen kan minska kväveläckage till Östersjön med omkring ca 30 ton. Men detta bara under förutsättning att vattnet uppehåller sig i våtmarkerna så länge att huvuddelen av kvävet i vattnet hinner avskiljas. Anläggs våtmarkerna uppströms de större åkermarkerna minskar effekten till kanske bara 15 ton. Om man gör våtmarker utan att gräva blir sannolikt kväveretentionen ännu mindre, eftersom det då handlar om en betydligt mindre vattenvolym. Nyttoeffekten av sedimentationsdammar ska jämföras med att kväveläckaget de senaste fem åren minskat med omkring 80 ton bara inom Snoderåns vattenområde genom åtgärder inom "Greppa Näringen". Om det blir aktuellt att anlägga våtmarker/sedimentationsdammar för kväveretention blir det sannolikt betydligt mindre arealer än i vårt exempel ovan. Man får en översiktlig uppfattning om vilka resultat man kan uppnå bara genom att sätta planerad areal i relation till vårt exempel ovan.

Vi föreslår att myndigheten börjar med att ta fram ett bra exempel på dammar som kan förevisas vattenråden och intresserade markägare och att man samtidigt visar vilka mängder näringsämnen som reduceras genom åtgärden.

Kustzonen - Kustvattnets kemiska status (karta 3) är klassad som *ej god* utanför nordvästra Gotland beroende på provtagning av sediment i Visby hamn. Att applicera dessa mätresultat på hela det norra kustvattnet ger en missvisande bild av de verkliga miljöförhållandena. Detta måste ändras. Samtidigt noterar vi att de höga halterna av dioxiner och eventuellt också metylkvicksilver i östersjöfisk inte har påverkat klassningen av Östersjövattnets kemiska status, vilket hade varit befogat.

Myndigheten har diskuterat att ändra klassningen av Gotlands kustvatten från god till måttlig status. Vattenråden anser dock att klassningen ska göras från det faktaunderlag som finns och inte av taktiska skäl. Saknas tillfredsställande underlag ska detta istället redovisas och området undantas från klassning. Dessutom kan man uppfatta den goda vattenkvaliteten runt Gotland som ett kvitto på att näringsläckaget från det gotländska jordbruket är förhållandevis lågt.

Vattenuttag - På kartan för vattenuttag (karta 13) har man bland annat missat att många delar av kustsocknarna till exempel delar av Sproge socken, östra Gotland, Fårö med flera plaster har akut vattenbrist.

Myndigheten har även diskuterat att höja den kvantitativa statusen för grundvatten till god för hela ön. Vi delar inte heller denna uppfattning. Allt för stora delar av ön har *vattenbrist* under stor del av sommarhalvåret och många gårdar och hushåll tvingas köra vatten från särskilda kommunala hämtställen. Åtgärdsprogrammet bör trycka på kommunen att säkerställa en god vattentillgång för hela öns invånare, inte bara till den nybebyggelse som nu sker.

VATTENRÅDEN på Gotland

Mätprogram - För att på sikt få bättre beslutsunderlag, framför allt vad avser näringsläckage från de större vattendragen på Gotland till Östersjön, behövs ett mätprogram som bygger på kontinuerliga mätningar vid åarnas utflöden av vattenflöde och halter av näringsämnen. Flödesvariationerna över tiden är mycket stora och snabba, liksom variationerna i näringshalt. Hittillsvarande mätprogram har inte kunnat ge trovärdigt svar på det faktiska näringsläckaget till Östersjön i dessa vattendrag.

Det finns redan i dag ett stort antal anlagda dammar på Gotland. Det är angeläget att det utförs mätningar i anslutning till dessa dammar för att få erfarenhet av vad dessa har för betydelse för begränsningen av näringsläckaget.

För Gotlands vattenråd den 26 augusti 2009

Lennart Niklasson
Vattenrådet Snoderån

Ulla Gabrielsson
Västra Gotlands vattenråd

Peet Tüll
Östra Gotlands vattenråd

Gunnar Norrby
Gothemåns vattenråd

Bertil Karlsson
Närsåns vattenråd

Bo Jansson
Norra Gotlands vattenråd

Korresponderande adress i detta ärende:
Björn Hjernquist, Sproge Snoder 808, 623 44 Klintehamn